

SENSURVEILEDNING

Emnekode og navn: PSY120/PSYK412011/PSY1011/PSYPRO4111/PSY1010/PSYPRO4110	Semester / År / Eksamenstype: Vår/2022/ Digital hjemmeeksamen/INSPERA, 6 timer (4timer for 1010/4110/1011/4111)
---	---

Informasjon om eksamen

Eksamen består av to deler. Første del er knyttet til Forskningsmetode. Her skal dere besvare alle oppgavene (oppgave 1, 2 og 3).

Andre del av eksamen er knyttet til Psykologiens historie. Her skal dere velge to av tre oppgaver (oppgave 4, 5 og 6).

Del 1: Forskningsmetode:

Alle oppgavene skal besvares. Alle oppgavene er langsvarsoppgaver.

1. Du skal gjennomføre et kvantitativt forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke om deltakelse i kollokvier har betydning for eksamenskarakteren.
 - Hvordan ville du gått frem for å undersøke dette? Hva er viktige ting å tenke på når du gjennomfører prosjektet?
 - Hva blir hypotesen?
 - Hvilken av analysene i pensum vil du bruke for å teste hypotesen? (begrunn svaret).
 - Beskriv de to variablene som inngår i analysen.
 - Hvilke fordeler ville man hatt om man benyttet et kvalitativt design?

2. Du har tatt en intelligens test og resultatet ditt ble $Z = 1.5$.
 - Gjør rede for Z-skårer. Hva er fordelene med denne type skårer?
 - Gjør rede for hva denne verdien kan fortelle deg om hvordan du gjorde det på testen.

3. Gjør rede for og diskuter hvordan man på best mulig måte kan unngå eksperimentelle feil.

Del 2: Psykologiens historie

Velg to av de tre oppgavene nedenfor.

4. Gjennom psykologiens historie har det vært mange strømninger som har talt for og imot psykologi som en vitenskap. Redegjør for psykologiens utgangspunkt som vitenskapelig fagretning på starten av 1800-tallet og hvordan den utviklet seg som vitenskap fram til slutten av århundret. Drøft sentrale hendelser og funn i dette århundret som gjorde en slik utvikling mulig.

5. Nye fagretninger i psykologi har ofte oppstått som en videreutvikling eller motbevegelse av allerede etablerte fagretninger. Gjør rede for de sentrale trekkene ved humanistisk psykologi som fagretning og hvilke utviklinger som ledet til opprettelsen av denne retningen. Drøft videre hvordan humanistisk psykologi skiller seg fra teoriene til John B. Watson (1878-1958).

6. Clark L. Hull (1884-1952) og Burrhus F. Skinner (1904-1990) var begge store bidragsytere i det som har blitt kalt «neobehaviorismen». Gjør rede for sentrale elementer ved deres teorier og forskningen de utførte. Drøft så hva som er de største likhetene og forskjellene mellom deres teorier og funksjonalismen.

Relevant pensumlitteratur:

Darren Langdridge (2006/2007): *Psykologisk forskningsmetode*; en innføring i kvalitative og kvantitative tilnærminger av Darren Langdridge

Helseforskningsloven

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-20-44>

Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. (39 sider)

https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf

Karl Halvor Teigen (2015): *En Psykologihistorie* (2.utgave).

[Psychology as the behaviorist views it by Watson, John B. \(1913\)](#)

Eksamenskrav:

Vurderingsformen for denne eksamen er bokstavkarakter.

Om en deloppgave ikke er besvart, eller på annen måte tilsvarer ikke bestått, vil ikke dette automatisk medføre at hele oppgaven får ikke bestått. Men en ubesvart oppgave vil trekke karakteren betydelig ned, spesielt med tanke på at det er en hjemmeeksamen.

Refleksjon og selvstendighet bør vektlegges mer enn detaljkunnskap, gitt at oppgaven besvares hjemme, med alle hjelpemidler tillat.

Hva angår referanser er det ikke påkrevd med dedikert referanseliste og referanser er ikke spesielt relevant for dette emnet.

Oppgave 1

Her står det spesifisert at det er kvantitativt design. De bør nevne noe om deltakere, og her bør det være studenter. Designet kan enten være deskriptivt/korrelasjon eller kvasi-eksperimentelt/naturlig eksperiment. De kan sende det ut et spørreskjema etter eksamen eller følge studentene fra start til slutt i semesteret. Tilfeldig tildeling til grupper er en styrke rent forskningsmessig, men det at noen ikke skal få delta i kollokvier er ikke etisk uproblematisk, og det er fint om det påpekes. Flere analyser er mulige, og hvilken analyse som velges avhenger av operasjonaliseringen av variablene deres. Kji-kvadrat om de benytter bokstavkarakter. T-test om de benytter tallverdier for karakter. Korrelasjon om de har antall kollokvietimer og tallkarakter. Hypotesen vil være at det er en sammenheng mellom deltakelse i kollokvier og karakter. Om de velger en retningsbestemt (de som deltar i kollokvier får bedre karakter, så er det også greit. Den uavhengige variabelen er deltakelse i kollokvier, og målenivå avhenger av operasjonaliseringen (ja/nei-nominal, antall ganger

deltakelse-ratio eller annet om det lages andre mål på deltakelse). Ved å benytte et kvalitativt design ville man kunne fått en dypere forståelse for hvordan deltakelse i kollokvier påvirker karakteren, og hvilke aspekter som er viktige (sosiale, faglige osv).

Oppgave 2

Z-skårer er transformerte råskårer, og deler egenskapene til normalfordelingen, men har faste verdier, der gjennomsnittet er null og standardavviket er 1.

+/- 1.96 viser til verdiene som fanger 95 prosent av observasjonene, og kalles kritiske verdier.

$$Z = \frac{x - \mu}{\sigma}$$

Z skårene regnes ut ved hjelp av gjennomsnittet og standardavviket i populasjonen/utvalget (μ og σ).

Mens en råskåre på 60 ikke forteller oss mye, vil en z-skåre gi oss umiddelbar informasjon om plassering i forhold til de andre. Får du en Z på 2.00 vet du at observasjonen er signifikant høyere enn resten av observasjonene. En skåre på 1.5 vil si at man ligger høyere enn gjennomsnittet. Skåren er 1 og et halvt standardavvik over gjennomsnittet. 68 % av observasjonene ligger et SD over og under snittet, så en Z-skåre på 1.5 er godt over snittet, selv om man ikke er signifikant mer intelligent enn snittet. Det forventes ikke at studentene skal bruke tabellen til å finne ut nøyaktig hvor mange prosent som skårer høyere enn 1.5, men om noen velger å finne det ut, ved hjelp av bok eller kalkulator på nett, vil 93.3 av observasjonene være lavere enn 1.5 og kun .067 vil ha høyere skåre.

Oppgave 3

De fire hovedtypene eksperimentelle feil er knyttet til utvelgning av deltakere, Fordeling av deltakere på grupper, administrering (hvordan eksperimentet gjennomføres), og måling.

Utvalgsfeil handler om utfordringer knyttet til selv-seleksjon, -og at deltakere har egenskaper som gjør at det er vanskelig å generalisere til resten av befolkningen. Fordeling handler om det er mulig å dele de tilfeldig inn (ikke alltid mulig, som for eksempel ved kjønn, skader og sykdom. (Ethiske problemstillinger kommer inn her). Administrering er det

mest sentrale punktet her i oppgaven. Her er det utfordringer med forventningseffekter, og selv om-dobbelt blind og placebo kan redusere disse, er det ikke alltid mulig. Det er også utfordrende å balansere kravet om fritt og informert samtykke opp mot viktigheten av en god cover-story. Generelt sett har etikk en sentral rolle i denne oppgaven. Det å skulle forske på for eksempel effekt av terapi vil også gi utfordringer om man skal benytte placebo og tilfeldig tildeling, for det vil si at noen ikke vil få like bra tilbud som de andre. Men på den andre siden er det også viktig for å få kunnskap om hva som er beste form for terapi. Måling er knyttet til operasjonalisering av variabler, og om målene er reliable og valide. Siden dette er snakk om eksperiment, er den indre validiteten viktigst: Hvor godt klarer eksperimentet å fastslå at det er endringer i den uavhengige variabelen som fører til endring i den avhengige? Kan man avdekke kausale forbindelser? Men andre måleaspekt er også viktig, for eksempel om man bruker observasjon.

Historie

Oppgave 4

Denne oppgaven etterspør følgende: (1) psykologiens status på starten av 1800-tallet, (2) hvordan psykologi utviklet seg over 1800-tallet og (3) en drøfting av de hendelser/funn som gjorde denne utviklingen mulig. For å oppnå en høy karakter må alle delene av oppgaven besvares adekvat eller bedre, og det teller svært negativt om noen av delene neglisjeres. Det er viktig at besvarelsen holder fokus på de vitenskapelige utviklingene som har funnet sted før og under fagfeltets utviklinger på 1800-tallet. Det anses som negativt om oppgaven

fokuserer på elementer som finner sted i etterkant av denne tidsperioden eller som ikke er vitenskapelige i natur.

Psykologiens status på starten av 1800-tallet.

De tidligere århundrene i psykologiens historie var preget av fakultetspsykologi og bevissthetspsykologi. Det er en rekke momenter fra disse periodene som kandidater kan trekke på for å kontekstualisere psykologiens status på 1800-tallet, deriblant: sjelen og dens natur, erkjennelse, britisk empirisme, assosiasjonisme, og/eller assosiasjonistisk oppfatning av erkjennelsesprosesser og følelsesliv/motivasjon. Kandidater må langt ifra nevne samtlige av disse for en god karakter, og detaljnivået trenger ikke være omfattende, men det burde telles positivt om dette brukes for å argumentere for psykologiens status som vitenskap på starten av 1800-tallet.

Perioden fra 300 fvt. og fram til slutten av 1700-tallet var i stor grad preget av diskusjoner om sjelens natur, funksjon og evner; samt hvordan disse elementene forholdt seg til hverandre (se kap.2 av Teigens *En Psykologihistorie*). Psykologien i denne perioden var i stor grad preget av Aristoteles og hans teorier om sjelen. Elementene av sjelen var fordelt mellom sjelens rasjonelle (kognitive) funksjoner (beskrevet som erkjennelsens trinnstige) og sjelens irrasjonelle/konative (dynamiske) side (affekter, lyster og begjær). Perioden var preget av filosofiske diskusjoner sentrert rundt sansenes natur, eksistensen av en koordinerende fellessans, forestillingsevne, og fantasi, hukommelse, dømmekraft og instinkt, samt intellekt. Mot slutten av 1700-tallet hadde sjelsevnene blitt fordelt mellom tre komponenter: erkjennelse, følelse og vilje.

Fra 1700-tallet og utover ble det også vanligere å definere psykologien som *studiet av bevissthet*. Dog det er mange aspekter ved begrepet bevissthet (se s. 70-72 for en oversikt) så ble det i denne perioden vanlig å anse bevissthet som *objektet for vår indre erfaring*. Det var til dels denne nye definisjonen som åpnet for å benytte introspeksjon (selviakttakelse, indre observasjon) som en metode for å samle inn erfaringer. Dette var metoden som kom til å være dominerende, med små variasjoner, fram til behaviorismens inntreden på starten av 1900-tallet. 1700-talls perioden av psykologiens historie så en oppblomstring av ulike tilnærminger til datidens psykologi; deriblant britisk empirisme og assosiasjonisme, samt fransk og tysk assosiasjonisme. Den britiske retningen var preget av sentrale figurer som Hobbes, Locke, Berkley og Hume. Spesielt Lockes bidrag var viktige for å etablere en ny type psykologi, som blant annet Berkley anvendte (se s.76 for en liste over kjennetegn ved denne psykologien). Denne retningen fokuserte på at alle elementer av menneskelig erkjennelse og viten er et resultat av våre sanseintrykk.

Assosiasjonismen fokuserte derimot på å analysere bevisstheten ned til dens elementære bestanddeler, da man antok at menneskelige forestillinger hadde sitt opphav i erfaringer (konkrete sanseintrykk). Disse forestillingene hadde i tur en tendens til å kobles sammen om de oppstod nært hverandre i tid eller liknet hverandre på andre vis. På dette viset var assosiasjonismen ansett for å være både empiristisk og sensasjonalistisk (forestillinger kommer av erfaring) så vel som assosiasjonistisk (forestillinger kobles sammen). Disse karakteristikene ved forestillinger ledet til assosiasjonslovene, som i tur postulerte at det ikke lenger trengtes å spekulere i individuelle sjelsevner.

Psykologiens utvikling over 1800-tallet.

Starten av 1800-tallet så en rekke vitenskapelige gjennombrudd innen sanse- og nervefysiologi, noe som satte tvil ved hvorvidt sansene var diktert av en sjel eller ei. Dog det allerede på 1600-tallet ble gjort oppdagelser som satte dette i tvil, f.eks. Johannes Keplers oppdagelse av at netthinnen i øyet får et bilde av synsfeltet projisert på seg, påvirket ikke dette psykologien som fagfelt for alvor før på 1800-tallet. Eksempler på slike gjennombrudd:

- Thomas Young (1773-1829): Foreslo i 1801 at det er tre fargereseptorer i øynene som korresponderer til de tre primærfargene. Han postulerte at dette lot mennesker oppfatte alle fargekombinasjoner. Ved siden av dette fikk han også demonstrert av lys (fotoner) består av bølger.
- Ernst Weber (1795-1878): Publiserte de første studiene av sensoriske terskler på ulike punkter av huden i 1834 og 1846. Dette representerte også på sett og vis den første kvantitative bruken av matte for å utforske et psykologisk tema (oppfattelsen av stimuli).
- Hermann von Helmholtz (1821-1894): Viste i 1850 at nerveimpulser har en hastighet på 50-100 meter/s i mennesker. Dette sto i kontrast til datidens tro på at nerveimpulser var umiddelbare eller reiste med lysets hastighet. Helmholtz gikk i 1860-årene videre til å nansere forholdet mellom sansning og persepsjon i mennesker.

Muligens det største momentet i å omforme psykologi til en vitenskap kom gjennom arbeidet til Wilhelm Wundt (1832-1920). Wundt var ansvarlig for å skrive et nytt program for psykologi på 1860-tallet, med det mål å skape en systematisk empirisk tilnærming. Gjennom objektive, pålitelige, og kvantitative observasjoner kunne man endelig lokalisere lovene som dikterte menneskelig sjeleliv. Målet var fremdeles observasjon av indre

erfaringer gjennom introspeksjon, en metode som etter dagens standarder virker noe paradoksal for å oppnå sikker og pålitelig kunnskap. Wundt argumenterte derimot for introspeksjon som metode da det lot forskere fremkalle fenomener å studere, observasjoner kunne gjentas under identiske omstendigheter, observasjonen kunne forekomme på gunstige tidspunkter, betingelser kunne varieres én etter én, og det gav målbare resultater. Dette ble omtalte som eksperimentell selviakttakelse.

Gjennom en årrekke med forskning klarte Wundt i 1879 å opprette det første psykofysiske laboratorium i Leipzig, noe som anses som en milepæl i psykologiens reise mot å bli en vitenskap. I dette laboratoriet var forskningen i stor grad fokusert på studiet av bevissthet og dens komponenter; med et fokus på sansefølelser, forestillinger og elementære følelser.

Prinsippene som Wundt promoterte ble tatt videre av Hermann Ebbinghaus (1850-1909), som forsket på hvordan hukommelsen, som en psykologisk størrelse, ble påvirket av tid. Han så blant annet på hvordan materialets størrelse og tiden siden innlæring påvirket menneskers evne til senere gjenkalling. Dette resulterte blant annet i glemselskurven, som viser at mye informasjon går tapt i de første minuttene etter å ha øvd på store mengder informasjon.

Hva gjorde denne utviklingen mulig?

Hva som tillot en slik utvikling av psykologi som vitenskap er i stor grad et tolkningsspørsmål. Det burde være åpent for en rekke alternative vinklinger til denne delen av oppgaven, men fokuset må alltid holdes på vitenskapen. Det er refleksjon og evnen til å se det store bildet i psykologiens tidlige historie som burde gi positiv uttelling for endelig

karakter i denne delen av oppgaven. Noen kandidater velger muligens å blande denne delen av oppgaven sammen med den første delen, og det burde være åpent for dette grunnet hvor nært disse vinklingene faller hverandre. Momentene nevnt nedenfor er kun forslag til tematikker som kan trekkes fram for en slik diskusjon.

To sentrale figurer som kan omtales i denne delen er Isaac Newton (1643-1727) og Charles Darwin (1838-1882). Newton omtales ikke omfattende i pensum, men ble brukt i forelesning. Arbeidet utført av Newton gav inspirasjon for vitenskapelig praksis gjennom sitt fokus, og suksess, med sitt fokus på observasjoner, hypoteser og testing av hypoteser. Gjennom dette viste han fundamentale lover ved universet, som både psykologi og naturvitenskaper dro god nytte av i senere århundrer. Darwin var på sin side revolusjonerende i hvordan han snudde opp-ned på datidens antroposentriske menneskesyn. Med sitt verk *The Origin of Species* (1859) og senere publikasjoner begynte naturvitenskapene, og senere også psykologien gjennom behaviorismen, å gå over til et perspektiv av mekanisk determinisme. Det må derimot sies at Darwins påvirkning i langt større grad kan sees i den senere funksjonalismen.

Det er også mulig å argumentere for at den vitenskapelige tilnærmingen var like mye et resultat av framskritt innen kompleksiteten av redskaper for vitenskapelig bruk. Dette var instrumentalt for arbeidet til Young, Weber, Helmholtz, med flere. Dette kan også sees tydelig i laboratoriet til Wundt hvor følgende redskaper var brukt: stemmegafler, fargehjul, stereoskop, vektlodd, passere, metronomer, telegrafnøkler, registreringstromler, og Hipp-kronoskop. Uten teknologien og fasilitetene til å produsere slike redskaper hadde framskrittene gjort vært vanskeligere å oppnå, om ikke umulig.

Oppgave 5

Denne oppgaven etterspør følgende: (1) en redegjørelse for sentrale elementer ved humanistisk psykologi, (2) en redegjørelse for utviklingene som ledet til opprettelsen av humanistisk psykologi og (3) en drøftelse av hva som skiller humanistisk psykologi fra teoriene til John B. Watson (1878-1958). For å oppnå en høy karakter må alle delene av oppgaven besvares adekvat eller bedre, og det teller svært negativt om noen av delene neglisjeres.

Sentrale elementer ved humanistisk psykologi

Som med alle andre fagretninger er det vanskelig å redusere det brede fokuset til humanistisk psykologi ned til et fåtall sentrale elementer. Grovt forklart kan humanistisk psykologi, og for den saks skyld også relativismen, sies å være karkaterisert av: (1) kritikk mot hovedstrømingene i psykologi, (2) tar inspirasjon fra filosofiske, ideologiske og samfunnsfaglige retninger utenfor psykologien, (3) forsøker å å sette psykologi i en videre historisk og politisk kontekst, (4) en preferanse for kvalitative tilnærminger framfor kvantitative, (5) et fokus på sosial- personlighet- og klinisk psykologi, samt bruk av mer abstrakte begreper som lener seg mer på argumentasjon enn observasjon. Flesteparten av disse elementene burde nevnes enten direkte eller indirekte for en god besvarelse på denne oppgavne.

Abraham Maslow (1908-1970) var på 1960-tallet en av de fremste pådriverene for det han kalte en «humanistisk psykologi». Dette skulle inntre som en «tredje kraft» og motpart til datidens dominerende retninger (behaviorismen og psykoanalysen). Viktige milepæler for denne bevegelsen er opprettelsen av *Journal of humanistic psychology* i 1961 og

«Association of humanistic psychology» i 1962. Med sitt fokus på en mer «menneskelig» vitenskap vekket det motreaksjoner i det psykologiske fagmiljøet, og da mest fra behaviorister. Dette medførte logisk nok også debatt om hva man legger i begrepet «vitenskap» og «menneskelighet», noe som står skildret i detalj på s.362-364 i pensum.

Humanistisk psykologi kan også forstås gjennom dets «program» (som beskrevet på s.371-375). Eksempler på sentral tematikk i dette programmet er: (1) personens helhet, (2) individualitet, (3) selvet og selvbildet, (4) opplevelse og bevissthet, samt (5) spesifikt menneskelige fenomener. Dette var ment å gi innsikt i alle sider ved menneskelig eksistens. Det var også derfor forskningsfokuset landet på fullt fungerende mennesker framfor nevrotikere og rotter, noe som krevde at forskningen forlot laboratoriet for å oppnå nærhet og kontakt med forskningsfenomenene. Gjennom en slik tilnærming var det håpet at man kunne oppnå kunnskap som lot oss forstå andre så vel som oss selv.

Utviklingene som ledet til opprettelsen av humanistisk psykologi

Denne delen av oppgaven åpner opp for at kandidaten kan ta for seg alle tidligere perioder av psykologiens historie, men det vil falle mest naturlig å ta opp det som fant sted i funksjonalismen, behaviorismen og/eller psykoanalysen. Det er derimot åpent for å diskutere alle utviklinger som kom før den humanistiske psykologien, så sant dets relevans påpekes og gjøres tydelig.

Siden Wundt har hovedtrenden i psykologien vært de vitenskapelige (Skinner og Hull) og kliniske tilnærmingene (Freud). Det vitenskapelige og kliniske fokuset står fremdeles sentralt i vår santid, dog det etter 1960 også har vært fokus på alternative innflaskvinkler til psykologi. Både psykoanalysen og behaviorismen var opptatt av å forstå mennesket som

årsaksbestemte entiteter, noe som gav lite rom for rollen av selvforståelse og fri vilje. Videre ble komplekse konsepter som kultur, kunst og religion ofte forklart gjennom enkle prinsipper på et «lavere» nivå (f.eks. sublim drifter og forsterkningshistorie). Denne perioden av psykologiens historie kan derfor sies å ha vært dominert av retninger som fremmet et deterministisk og reduksjonistisk syn på mennesker som objekter (det var et hardt skille mellom forsker og forskningsobjekt).

Maslow var som nevnt en viktig frontfigur for utviklingen av humanistisk psykologi, men han var langt ifra den eneste. En snarøyd kandidat vil kunne trekke inn refleksjonene gjort av William Dilthey (1833-1911) nesten et århundre tidligere. Dilthey var opptatt av hvorvidt psykologi skulle forstås som en naturvitenskap eller samfunnsvitenskap, hvorpå han lente seg mot det sistnevnte. Et av Dilthey's mer berømte sitater er «Naturen forklarer vi, men mennesket forstår vi». En annen tidlig bidragsyter til humanistisk psykologi var William Stern (1871-1938), som tidlig argumenterte for en *personalistisk psykologi*. Etter dette fokuset fungerer mennesket som en helhet, og alle psykologiske prosesser må forstås i lys av denne helheten. Det er derimot viktig at dette perspektivet ikke forveksles med gestaltpsykologien, da Stern var en uttalt kritiker av gestaltpsykologiens forskningsfokus og metode. Stern inspirerte Gordon W. Allport til å formulere det vi i dag kjenner som personlighetspsykologien, som var ment å dekke det særegent typiske ved individet.

Hva skiller humanistisk psykologi og teoriene til John B. Watson?

Denne delen av oppgaven åpner for drøfting, noe som også tilsier at kandidaten kan trekke på et vidt spekter av kunnskap i sitt svar. Området som kan diskuteres er derimot noe avgrenset, gitt resten av oppgavens omfang. Det er derfor ikke forventet at teoriene til John B. Watson gjøres rede for i sin helhet, men det burde tas opp elementer av hans teorier som

kan nyansere forskjellene mellom de to fagretningene. Det burde gi positiv uttelling om studenten viser selvstendig refleksjon og evne til å trekke linjer på tvers av pensum mellom relevante biter av informasjon.

Watson presenterte en ny vitenskapelig tradisjon som skulle fokusere på å utforske menneskers og dyrs atferd/responser (herunder definert som «hva organismen sier eller gjør»). Dette representerte en vending mot å gjøre psykologien mer lik andre naturvitenskaper med et fokus på observerbare variabler. Dette skulle forekomme gjennom atferdsobservasjoner, og da helst i høyst kontrollerte omgivelser (laboratorier). Indre eller «mentalistiske» begreper ble skydd av behaviorismen. Watson mente psykologiens hovedhensikt var å hjelpe mennesker med å kunne predikere og kontrollere atferd, og dermed hjelpe mennesker med å videreutvikle seg selv og egne barn. Innen behaviorismen ble dyreforskning i stor grad utført med utgangspunkt i stimulus-respons teori (S-R teori). Prinsippene bak dette forklares i detalj på s. 236-237 i pensumboken.

Watsons teori står i skarp kontrast til den humanistiske psykologiens fokus på hva det vil si å være menneske. Dette, kombinert med et kvalitativt forskningsfokus, gjør at retningene har lite til felles som forskningsfelt. Det vil være naturlig å poengtere forskjellene i forskningsmetode (kvantitativ mot kvalitativ), -objekt (rotter/syke mennesker mot funksjonelle mennesker) og -filosofi (det observerbare mot menneskelige opplevelser). For å poengtere slike forskjeller kan kandidatene trekke på all informasjonen presentert tidligere under «Sentrale elementer ved humanistisk psykologi», samt benytte egne refleksjoner. Da humanistisk psykologi ble opprettet som en motvekt til behaviorismen (som Watson på mange måter startet) og psykoanalysen er det få klare likheter mellom disse fagretningene.

Hvis kandidaten klarer å reflektere seg fram til likheter mellom disse fagretningene burde det telle positivt, men det er langt ifra påkrevd for å oppnå toppkarakter.

Oppgave 6

Denne oppgaven etterspør følgende: (1) en redegjørelse for forskningen og teoriene til Clark L. Hull (1884-1952) og Burrhus F. Skinner (1904-1990), og (2) en drøfting av hva kandidaten mener er de største likhetene og forskjellene mellom disse teoriene og funksjonalismen. For å oppnå en høy karakter må alle delene av oppgaven besvares adekvat eller bedre, og det teller svært negativt om noen av delene neglisjeres.

Forskningen og teoriene til Hull og Skinner

Både Clark og Skinner befant seg innenfor fagretningen som senere har blitt kalt neobehaviorismen, også kalt behaviorismens teorialder på grunn av det økte fokuset på bruk av teori som et ledd i forskningsprosessen. Retningen anså fremdeles atferd som responser på stimuli, samtidig som responser kommer som et resultat av læring. I denne perioden begynte derimot atferdspsykologi og læringspsykologi å forenes som fagfelt. Denne utviklingen var naturlig da begge fagfelt forsket på hvordan responser oppstår, utvikles og integreres. Neobehaviorismen gav derimot et nytt tilskudd til den tidligere etablerte stimuli-respons teorien (S-R teori) i form av operant/instrumentell betinging (stimuli leder til utviklingen av nye responser).

Clark L. Hull er å anse som den fremste teoretikeren av neobehavioristene. Han var en uttalt kritiker av gestaltpsykologien da han mente fagfeltet sto i fare for å dominere teoretisk psykologi. Hull ønsket å opprette et hypotetisk-deduktivt system for å måle tendensen til

bestemte reaksjoner, basert på reaksjonens hastighet og kraft; dets reaksjonspotensiale. Dette mente han kunne oppnås ved å se på hvor ofte en reaksjon gjentas, samt hvor vanskelig reaksjonen er å avbetinge. Dette ledet til et system av stimuli-mellomliggende-respons for å forklare hva som påvirket og ledet til responser. Se s.247 for en illustrasjon av denne modellen. For å forklare rollen av motivasjon introduserte Hull begrepene «Drivkraft» og «Insentiver», hvorpå drivkraft var en generell energi som var ansvarlig for å starte reaksjoner og motiverer mennesker til å agere (f.eks. når man er sulten). Denne drivkraften ble videre nyansert med insentiver, som er objekter/muligheter vi kan rette drivkraften mot (f.eks. mat når man er sulten). Hvis det allerede foreligger S-R forbindelser i individet (noe er lært) vil motivasjon kunne lede til atferd.

Burrhus F. Skinner beskrev seg selv som en radikal behaviorist, da han avviste all form av indre prosesser i sin forskning. Som et ledd i dette var han uenig med Hull, og andre forskeres, teori om mellomliggende variabler i S-R teori. Det eneste som skulle forskes på var hvordan atferd oppstår og utvelges basert på hva individet oppnår med atferden. Hans syn på læring lå nært det av Edward Lee Thorndike (1874-1949), spesielt da prinsippet om naturlig utvalg av responser basert på konsekvenser (virkningsloven) sto sentralt i begge teori. Gjennom sitt arbeid påvirket Skinner skoleverket i USA og hvordan atferdsavvik ble behandlet. I Skinners teori var atferd diktert av positive og negative forsterkninger, men med et fokus på atferd som ledet til rett svar. Et godt eksempel å trekke fram her er «Skinnerboksen», hvor rotter og duer kunne læres atferd som også inkluderte diskriminanter (et signal som tilsier når en handling vil gi et utfall og når den ikke vil det). Et sentralt element av Skinners teori var også hva som kom før utløsningen av atferd, hvor dyrs operante atferd (responser ment å oppnå en virkning på omgivelsene) kunne påvirkes av de konsekvensene (stimuliene) som er til stede i situasjonen. For å oppnå dette mente Skinner

at atferd kunne formes gjennom å forsterke all atferd som ledet dyret nærmere riktig svar (selv om det ikke var helt riktig enda).

Hva var de største likhetene og forskjellene mellom Clark og Skinners teorier sammenliknet med funksjonalismen?

Da denne delen av oppgaven etterspør en drøfting er det viktig at det trekkes selvstendige linjer mellom disse to delene av pensum, samt at det reflekteres rundt likheter og forskjeller. Det som følger er kun forslag til tematikk som en kandidat kan ta for seg. En kandidat kan oppnå toppkarakter selv om de ikke tar for seg alt som nevnes her, da hovedvekten av denne oppgaven vedrører selvstendig refleksjon på bakgrunn av pensum.

Da funksjonalismen på mange måter var forløperen til behaviorismen, i det minste i deres tilnærming til forskning, så er det en lang rekke momenter som kan påpekes. Begge retningene var en del av paradigmeskiftet som kom med Darwins utviklingsteorier, men funksjonalismen var den første fagretningen i psykologien som forsøkte å inkorporere dette. Hvis man ser til hva fagretningene selv mente de forsket på kan man se at funksjonalismen var opptatt av hva bevisstheten kunne gjøre (som definert av Edward Titchener), mens neobehaviorismen var opptatt av hvordan stimuli kunne lede til respons (S-R teori). Det burde her påpekes at Ivan Pavlov (1849-1936) var forløperen til det som senere ble behavioristisk S-R teori, noe som danner bro mellom de to fagområdene. Pavlov hører for sin del egentlig ikke innenfor verken funksjonalismen eller neobehaviorismen da han ikke i seg selv var en fysiolog. Hans teorier fikk derimot stor påvirkning på senere fagretninger i psykologien.

Mye av forskningen innenfor funksjonalismen var sentrert rundt hvordan reflekser og instinkter kunne forklare menneskelig tilpasning til omgivelsene. Dog det er enkelt å se på reflekser som identisk til S-R koblinger så advarte funksjonalisten John Dewey mot dette perspektivet i 1896. Dewey påpekte at reflekser også er kontekst- og tilstandsavhengige, noe som kan anses som forløperen til Hulls mellomliggende variabler i S-R teori. For funksjonalistene var derimot konseptet om instinkter brukt for å forklare arters iboende repertoar av handlinger. Komplekse handlinger var etter denne tenkningen et resultat av medfødte handlingsmønstre heller enn tillærte koblinger av stimuli og reaksjon slik neobehavioristene mente. Dette representerte mer forskjeller i forklaringsnivå heller en forskjeller i forskernes overbevisning, da neobehavioristene ikke avviste eksistensen av instinkter men heller var mer interesserte i tillært atferd.

I funksjonalismen så man derimot starten på fokuset bak læring. Funksjonalistene forklarte læring som en gradvis tilpasning til ens omgivelser gjennom automatisk og gradvis modifikasjoner av atferd. William James (1842-1910) er en noe enigmatisk figur i denne sammenhengen, da han var en del av en rekke fagfelt gjennom sin karriere. For funksjonalismen bidro han derimot med perspektivet på vaner som tillærte reflekser. Dette kan nyanseres med arbeidet av Thorndike, som fokuserte på hvordan læring kunne forklares gjennom en prosess av tilfeldig prøving og feiling i møte med ukjente situasjoner. Thorndike mente at et vellykket handlingsmønster ville lede til en forsterkning av S-R forbindelsen som ledet til riktig svar (virkningsloven) noe som kunne forsterkes av belønning eller straff. Denne koblingen kunne også bli sterkere gjennom gjentakelse (øvingsloven). Flere av disse elementene kan sees igjen i Skinners fokus på atferd som leder til riktig svar, dog Skinner hadde et større fokus på de prosessene som fant sted før responsen i det hele tatt inntraff. Begge retningene benyttet derimot primært dyr som forskningsobjekt.

En større forskjell mellom funksjonalismen og neobehaviorismen var i visse forskningsområder. Deler av funksjonalismen hadde fokus på intelligens og individuelle forskjeller. Innen forskning på individuelle forskjeller var Francis Galton (1822-1911) sentral i å sette fokus på variasjon og normalfordeling innad i menneskeheten. Disse forskningsfokusene skiller seg sterkt fra neobehavioristene som heller forsøkte å finne de fundamentale elementene av menneskelig atferd heller enn kognitive variasjon.

Karakterbeskrivelse:

Faglærere / oppgavegivere:

Navn: Eva Langvik og Jo Fosby Jaavall

Sted / dato: Trondheim, 08.11.2021